

Till: Arbetsmarknadsdepartementet
Diarienummer: A2024/A2023/01688
Remissyttrande från: Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
Datum och ort: 2024-05-22, Stockholm

Roks svar till SOU 2023:97 Ut ur utsatthet

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter

Roks tillstyrker utredningens samtliga förslag och kräver att Sverige lever upp till internationella konventioner och åtaganden för att bekämpa mäns våld mot kvinnor

Roks tillstyrker förslag 10.3.1 om socialnämns ansvar att erbjuda stöd och hjälp till den som utnyttjas eller har utnyttjats i prostitution tydliggörs i 5 kap 11 § SoL

Roks tillstyrker utredningens förslag om ett individuellt exitprogram för vuxna och barn. Roks kräver att alla kvinnor och barn som söker stöd för utsatthet i prostitution och pornografi skall ha rätt till en individuell plan enligt stödprogrammet

Roks ser risker och fallgropar utifrån hur socialtjänsten och hälso- och sjukvård med hänsyn till rådande läge och bristande resurser skall axla ansvaret att identifiera, erbjuda stöd och vägar ut ur utsatthet enligt utredningens förslag

Roks kräver i enlighet med utredningens förslag att samverkan med tjej- och kvinnojourer sker i utformning av metodutveckling, i det förebyggande- och uppsökande arbetet samt i det direkta stödet och samverkan i enskilda ärenden

Roks tillstyrker särskilt att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplas till en individuell plan för att lämna utsatthet i prostitution enligt 10.2.3. Alla kvinnor och barn som vistas i Sverige skall ha rätt till vård, skydd och stöd ut ur utsatthet

Roks tillstyrker utredningens samtliga förslag för att Sverige ska leva upp till internationella konventioner och åtaganden

Roks och våra tjej- och kvinnojourer har i över fyrtio år arbetat mot mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn. Roks anser att sexuellt utnyttjande av kvinnor, tjejer och barn i prostitution och pornografi är en del av mäns våld. Kvinnojourerörelsens arbete mot mäns våld mot kvinnor och prostitution har resulterat i historiska lagar såsom sexköpslagen och kvinnofridslagstiftningen. Begreppet mäns våld mot kvinnor används i handlingsplaner, policy och internationella konventioner och täcker in allt våld som män utsätter kvinnor, tjejer och barn för, därmed också sexualiserat våld, prostitution och pornografi. Roks tjej- och kvinnojourer finns i olika delar av landet och verkar i olika lokala kontexter. Jourerna ger årligen stöd och skydd till kvinnor och tjejer som är utsatta eller har blivit utsatta i prostitution och pornografi. Tjej- och kvinnojourerna konstaterar också i enlighet med utredningen att stödet till kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi är bristfälligt och saknas på flera håll i landet. Det stöd som finns är ofta centrerat till ett fåtal större städer. Kunskapsläget och insatserna inom socialtjänsten brister. Det innebär att befintligt stöd till målgruppen framför allt utgörs av ideella kvinnojourer, tjejjourer och andra ideella organisationer. Kvinno- och tjejjourernas låga trösklar för stöd och möjlighet till anonymitet är en viktig del i stödet till kvinnor, tjejer och barn. Men eftersom det saknas stöd, skydd och vägar ut ur utsatthet hos samhället riskerar kvinnor, tjejer och barn att leva kvar i utsatthet. För att bekämpa mäns våld mot kvinnor krävs det att samhället kliver fram och tar ansvar för stöd, skydd och processen att lämna.

Roks välkomnar därför utredningens förslag om utformning av exitprogram. Roks anser att utredningens samtliga förslag tillsammans är centrala för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Roks anser att utredningens förslag behöver hållas samman i genomförandet för att Sverige ska lyckas i detta arbete. Roks anser också att utsatthet i prostitution och pornografi även fortsättningsvis och i enlighet med nationella strategier ska benämnas som mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn.

Roks tillstyrker förslag 10.3.1 att socialnämns ansvar att erbjuda stöd och hjälp till den som utnyttjas eller har utnyttjats i prostitution tydliggörs i 5 kap 11 § SoL

För att socialtjänsten ska axla ansvaret att erbjuda stöd och skydd till målgruppen krävs ett förtydligande i socialtjänstlagen. Det krävs också tydliga riktlinjer, föreskrifter och en större kunskap om utsatthet i prostitution och pornografi. Utöver struktur, samordning, helhetstänkande i ärenden och långsiktighet krävs dessutom en djupare kunskap om utsattheten och ett bättre bemötande inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och andra myndigheter. Roks tillstyrker därför förslaget att målgruppen skrivs in i 5 kap 11 § SoL.

Roks tillstyrker förslag 10.2.1 samt 10.2.2 om exitprogram, med utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och individuell plan för utsatta kvinnor och barn

Roks tillstyrker utredningens förslag om utformning av exitprogram med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och individuell plan för vuxna och barn. Det är viktigt att utredningen understryker att stödet som ges behöver vara flexibelt och långsiktigt. Roks kräver att stödprogrammet utformas utifrån låga trösklar och att stödet ska vara ihållande och finnas över tid. För att förslagen ska vara genomförbara ser Roks ett behov av utökad styrning inklusive stärkt finansiering i flera led.

Roks föreslår att alla kvinnor, tjejer och barn som ansöker om exitprogrammet för utsatthet i prostitution och pornografi skall ha rätt till stöd av en särskild samordnare och en individuell plan för lämna-processen.

Kvinno- och tjejourerna har senaste åren sett en utveckling där socialtjänstens hot- och riskbedömningar allt oftare resulterar i ett nekande av placering i skyddat boende/kvinnobostäder. Detta trots att kvinnor själva söker sig till socialtjänsten för att skyddas från ytterligare våld. Roks menar att det beror på flera faktorer, men delvis: en hårt pressad socialtjänst, bristande bedömningsinstrument och ett förminskande av våldet som tenderar att leda till att färre kvinnor och barn beviljas insats i form av placering i skyddat boende. Roks har därför frågor kring hur bedömningarna för tillträde till stödprogrammet och enskilda insatser kommer att genomföras i praktiken. Roks ser en överhängande risk att kvinnor, tjejer och barn som ansöker om stödprogrammet inom en krympande arena inte kommer få tillgång till det stöd som utredningen föreslår. Roks menar att alla kvinnor och tjejer som söker stöd för att ta sig ur utsatthet i prostitution och pornografi behöver få tillgång till samhällets stöd, för att en ny utredning om Sveriges åtaganden inte ska behöva tillsättas i framtiden. Kvinno- och tjejourerna arbetar med låga trösklar för stöd och kvinnors egenmakt och autonomi, Roks kräver därför att samhället lyssnar och tror på kvinnor och tjejers berättelser när kvinnor, tjejer och barn söker stöd.

Farhågor rörande implementeringen av förslagen inom stödprogrammet

Roks tillstyrker utredningens förslag om exitprogram och är eniga med utredarna att förslagen är nödvändiga för att Sverige ska leva upp till internationella konventioner och åtaganden. Att kvinnor, tjejer och barn utnyttjas av killar och män i prostitution och pornografi är ett stort misslyckande. Men kan förklaras utifrån att mäns våld mot kvinnor sker i samhällets alla arenor. Roks anser att kvinnor, tjejer och barn som blivit utsatta för våld och prostitution har rätt till trygghet och ett liv utan sexuellt våld och utnyttjande. Över tid har varken resurser eller ett uttalat stöd funnits på plats, vilket gör det föreslagna exitprogrammet absolut nödvändigt för att leva upp till Sveriges åtaganden. Med grund i att samhällets stöd brustit över tid ser Roks att utredningens förslag kommer att ta tid att genomföra. Roks vill därför rikta ljuset mot utmaningar och eventuella fallgropar i implementeringen.

Det kommer att krävas resurser, på flera håll, för att utforma, utveckla och genomföra förslaget exitprogram. Roks ser med oro på hur kommuner och en redan hårt pressad socialtjänst ska genomföra det stöd som målgruppen behöver och som är på förslag. Det finns flera parallella utredningar som kommer kräva resurser inom framför allt kommunal verksamhet. Vi ser förändring av hela socialtjänsten, ett utökad uppdrag att arbeta mot våldsutövare, avhoppare och ett utökad brottsförebyggande arbete och uppsökande arbete. Roks menar därför att utmaningarna med implementering av förslagen kommer kräva utveckling av socialtjänsten såväl som utökade resurser på kort och lång sikt. Det kan finnas en risk att kvinnor och tjejer som tillhör mindre kommuner inte kommer få lika förutsättningar till ett exitprogram enligt förslaget. Vad gäller större kommuner kan det istället finnas risk för prioriteringar, där somliga kvinnor och tjejer kan komma att nekas stöd.

Flera kommuner lyfter kvinno- och tjejourerna som en viktig verksamhet för målgruppen, särskilt i de mindre kommunerna. Samtidigt ser vi en utveckling där jourer i

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

flera delar av landet lägger ned sina boenden eller verksamheter på grund av ökad styrning, tillståndskrav och reglering av kvinnojourernas boenden. Att kvinnojoursverksamheter tvingas lägga ned får konsekvenser för kvinnor, tjejer och barn i berörda kommuner. I synnerhet drabbas mindre kommuner där jouren har en viktig roll och där samverkan med socialtjänst och polis är god. Att bygga på lokal samverkan anser Roks är viktigt i utformandet av stödprogrammet.

För att exitprogrammet ska fungera ställs krav på att det ska finnas en samordnare tillgänglig med tillräcklig kunskap om utsatthet i prostitution, vilket behov av stöd som finns och relevant kunskap om lämna-processen. Förslaget kräver styrning och riktlinjer för vilket stöd samordnaren kan tillgodose. Samarbete mellan olika yrkesverksamma som också föreslås är grundläggande för ett fungerande stöd och att kvinnor och barn inte ska falla mellan stolarna. Roks tillstyrker sammantaget utredningens förslag med medskick om de fallgropar och risker som beskrivits ovan.

Positivt att samverkan med ideella organisationer lyfts upp i förslagen

Roks delar utredningens genomgående tonvikt på samverkan med tjej- och kvinnojourer och andra ideella organisationer i utformning av metodutveckling, i det förebyggande arbetet och samverkan i enskilda ärenden. Ideella organisationer har konstaterats utgöra en stor del av stödet till kvinnor, tjejer och barn som utsätts i prostitution och människohandel. Därför är det angeläget att utredningen lyfter kvinno- och tjejjourernas deltagande i framtagande av arbetssätt, metoder för identifiering och i utvecklingen av myndigheternas stöd. Kvinno- och tjejjourerna ser också ett stort behov av samverkan i det direkta stödet. Kvinnor, tjejer och barn vänder sig till våra jourer av många skäl, ett väsentligt skäl handlar om möjligheten att vara anonym. För att öka kvinnor, tjejer och barns deltagande i stödprogrammet ser Roks att det krävs att kvinno- tjejjourer kan fortsätta arbeta förebyggande och med lågtröskelstöd för att identifiera utsatta. Detta genom utökad och långsiktig finansiering. För att fortsätta arbetet ser Roks ett stort behov av en särskild förordning med öronmärkta medel i statsbidraget för kvinno- och tjejjourer återinförs och en annan förordning för prostitution- och människohandelsfältet.

10.1.1 Förslag om specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvård

Roks tillstyrker förslaget om specialiserade lågtröskelverksamheter för kvinnor i prostitution och människohandel. Kvinno- och tjejjourernas erfarenhet är att det i flera mottagningar saknas personella resurser och att väntetiden för att påbörja traumabehandling kan vara flera år. Detta eftersom behovet av traumabehandling för utsatthet i prostitution och sexuell exploatering är större än det stöd som finns att tillgå. Det betyder att trots att det finns mottagningar på plats som arbetar med specialiserat stöd (motsvarande mika) eller samtalsstöd via ett relationsvåldsteam ofta har bristande resurser och därmed brister i tillgängligt stöd. Utredningen lyfter också långa köer för att få behandling inom psykiatri och BUP. Roks ser därför ett stort behov av utökade resurser inom regional verksamhet och fokus på målgruppen för att utsatta ska få tillgång till traumabehandling. Roks kräver att det ska finnas specialiserade lågtröskelverksamheter tillgängligt för kvinnor, tjejer och barn i varje län. Roks kräver att det ska tilldelas resurser till region och kommun för att svara upp till behovet av stöd med låga trösklar inklusive tillgänglig traumabehandling- och bearbetning för den kvinna och tjej som söker vård för utsatthet. Roks håller med utredningen att verksamheten behöver anpassas till lokala förutsättningar utifrån det regionala upptagningsområdet.

Roks tillstyrker 10.2.3 och kräver att alla kvinnor som vistas i Sverige har rätt till stöd, skydd och ett liv utan våld

Roks tillstyrker särskilt att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplas till en individuell plan för att lämna utsatthet enligt 10.2.3. Alla kvinnor och barn som vistas i Sverige skall ha rätt till vård, skydd och stöd ut ur utsatthet. I dagsläget ställs krav på medverkan i rättsprocess för att kvinnor som utsätts i prostitution och människohandel för sexuella ändamål ska få rätt till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Att kvinnor och tjejer som utsätts för våld av svenska män inom ramen för prostitution inte garanteras skydd, stöd och hjälp ut ur utsatthet anser Roks är fullkomligt oacceptabelt. Roks ser därför att förslaget om tidsbegränsat uppehållstillstånd för den som söker stöd att lämna prostitution och exploatering är centralt för att ta ansvar för de kvinnor, tjejer och barn som utsätts för våld inom ramen för prostitution.

Roks tillstyrker förslag 10.1.4 om utveckling av uppsökande verksamhet och rutiner

Roks tillstyrker utredningens förslag om utveckling av det uppsökande arbetet och arbetet med att identifiera utsatta kvinnor och tjejer. Roks menar också att förslaget för utveckling av metoder för arbetet och arbetet med stöd ska ske i nära samverkan med tjejjourer och andra ideella organisationer. Roks tjejjourer stöttar och stärker tjejer som lever i utsatthet eller med konsekvenser av sexuell exploatering och utsatthet. Den digitala arenan har sänkt trösklarna för tjejerna att utsättas och nya former av utnyttjande har tagit form. Att utredningen riktar ljuset mot det förebyggande och identifierande arbetet anser därför Roks är viktigt. För att lyckas med arbetet och lära av redan befintligt arbete och metoder för förebyggande och identifierande arbete är samarbete med ideella organisationer en viktig byggsten. För att de ideella tjej- och kvinnojourerna ska stärka sitt uppsökande arbete krävs dessutom stärkt finansiering av våra verksamheter.

Roks tillstyrker förslag 10.1.2 om specialiserad lågtröskelverksamhet riktat till barn

Roks tillstyrker utredningens förslag om specialiserad lågtröskelverksamhet för barn eftersom detta stöd saknas över hela landet. Tjejjourerna möter unga tjejer i de arenor där unga tjejer finns. Stödet sker via chatt, sociala medier och andra chattverktyg. Eftersom stödet är anonymt vågar tjejer berätta om utsatthet i sexuell exploatering och erfarenheter av sexuella övergrepp. Tjejjourerna har sedan 90-talet arbetat med kunskapshöjande och förebyggande arbete i skolor. Tjejjourerna möter unga tjejer i deras arenor, informerar om sexuell exploatering, prostitution och pornografi. Tjejjourernas arbete att möta unga tjejer är en viktig del av arbetet att identifiera utsatta tjejer. Tjejjourernas metoder för stöd och kunskap är centrala i arbetet att utveckla såväl metoder för uppsökande arbete såväl som kunskapsmaterial i skolor som ska rikta sig mot yrkesverksamma.

Ett av de största hindren för tjejer att lämna utsatthet anser tjejjourerna ofta vara att det saknas en uttalad aktör på orten att hänvisa till och som har kunskap om sexuell exploatering och ett bra bemötande. Detta gäller särskilt för tjejer mellan 15-18 år. Att utformningen av tillgängligt lågtröskelstöd till tjejer nu föreslås ske genom ungdomsmottagningar och elevhälsan ställer nya krav på dessa aktörer. Tjejjourerna konstaterar att det utöver avsaknad av riktat adekvat stöd finns en stor okunskap om sexuell exploatering i flera led. Det saknas också resurser för att stötta tjejer som lever med konsekvenser av sexuellt våld, vilket tjejjourerna märker av i antal stödsökande tjejer som inte får något annat stöd. Det finns därför utmaningar i att säkerställa samma kunskapsnivå över hela landet.

Roks ser därför i enlighet med förslagen i SOU 2023:98 och SOU 2023:97 att adekvat material för yrkesverksamma behöver tas fram. Roks delar utredarnas bild att material

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

behöver tas fram i samråd med tjej- och kvinnojourerna. Roks anser därför att förslagen om samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och civilsamhället är viktigt. I relation till skolans ansvar menar Roks att yrkesverksamma behöver tydliga rutiner och frågemallar för att fråga unga om utsatthet och identifiera utsatta tjejer. Exempelvis hur en lärare, skolkurator eller elevhälsoteam agerar när en tjej berättar om utsatthet. En sådan rutin anser Roks behöver tas fram i samråd med tjejjourerna. Tjejjourernas erfarenhet är att tjejer har svårt att berätta om utsatthet för vuxna och oftare vänder sig till en tjejjour eller anonym stödchatt. Därför vill Roks fortsatt understryka vikten av lånsiktig och utökad finansiering för tjejjourernas arbete och ett utökat samarbete i stödet.

Roks tillstyrker att kvinnofridslinjen ska stärkas i enlighet med 10.1.3

Roks tillstyrker förslaget att kvinnofridslinjen får i uppdrag att utvecklas med en stödlinje för kvinnor och tjejer i prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Kvinnofridslinjen och NCK har en central roll i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, Roks understödjer därför att förslaget att bygga på kvinnofridslinjen.

10.3.5 Förstärkning av regionkoordinatorerna

Roks tillstyrker förslaget och anser att det är viktigt att regionkoordinatorerna stärks och får utökade resurser. Enligt förslaget ska en särskild regionkoordinator som har fokus på barn som utsätts i prostitution och sexuell exploatering inrättas vilket Roks ser som absolut nödvändigt.

Sexköpslagen

Utöver ett bristande stöd till målgruppen som utredningen lagt fram viktiga förslag på finns stora utmaningar när det kommer till att lagföra män som utnyttjar kvinnor och tjejer inom ramen för prostitution. Den svenska sexköpslagen infördes 1 januari 1999. Roks deltog aktivt i arbetet för att kriminalisera köpare av sexuella tjänster. Sedan dess har en del förändringar skett och den senaste 1 augusti 2022. I brottsbalken (Brb 6: § 11) står det att: "Den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år." Enligt uppgift från Åklagarmyndighetens utvecklingscenter har trots det, inte någon dömts till fängelse det första året.

Roks anser att lagföringen är otillräcklig och står inte i paritet med lagstiftningens intentioner eller den skada som åsamkas brottsoffret. Roks anser att köp av sexuell tjänst kan jämföras med sexuellt våld och våldtäkt. I ett samhälle som försvarar principerna för juridisk, politisk, ekonomisk och social jämställdhet ska människor aldrig kunna vara handelsvaror därav ser Roks att rättsväsendets åtgärder mot prostitution ska intensifieras och att straffskalan fängelse utmäts av domstolarna.

I det här ärendet har Camilla Andersson beslutat. Emelie Huuva Skeppar, ledamot i Roks har varit föredragande i ärendet tillsammans med Emma Hammarberg, Kvinno- och tjejjouren i Umeå och Tina Olby, Motala kvinnojour.

Stockholm den 24 maj 2024.

Camilla Andersson
Ordförande Roks

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

Till: Arbetsmarknadsdepartementet

Diarienummer: A2023/01703

Remissyttrande från: Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Datum och ort: 2024-05-22, Stockholm

Roks svar till SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften, våldsutsatthet som behöver synliggöras

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor. Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter:

Roks och våra jourer har arbetat mot pornografi och prostitution sedan 80-talet. Vi har arbetat opinionsbildande genom aktioner, konferenser, tribunaler, debattartiklar. Roks anser att pornografi är en del av mäns våld mot kvinnor och ett explicit uttryck för mäns fysiska, sexuella och verbala våld mot kvinnor, tjejer och barn. Att pornografin upprätthåller mäns makt och överordning. Att pornografin är en inspirationskälla till mäns och killars våld mot kvinnor och tjejer de har relationer med. Som ett resultat av kvinnojourerörelsens kamp mot prostitution, sexuellt våld och pornografi finns en historisk sexköpslag sedan 1999 som förbjuder män att köpa tillgång till kvinnors kroppar. Trots kvinnojourerörelsens enträgna kamp mot pornografin och arbete att synliggöra pornografins konsekvenser har pornografin blivit grövre, värre, mer förnedrande och desto vanligare för män och killar att konsumera. Det är kvinnor, tjejer och barn som tvingas leva med konsekvenserna av pornografin.

Kvinno- och tjejjourerna möter kvinnor, tjejer och barn som beskriver erfarenheter av utsatthet inom ramen för pornografi. Kvinnor och tjejer vittnar om situationer där de ofta pressats, tvingats och inte haft handlingsutrymme att ta sig ur situationer där de utnyttjats i pornografi. Kvinnor, tjejer och barn vittnar om att de filmats mot sin vilja, utpressats att skicka övergreppsmaterial eller med hot att få material distribuerat. Dessa erfarenheter bekräftar också en intervjustudie med överlevare genomförd 2023 (Farley et al., 2023) Nya former av pornografi och prostitution tar sig form genom plattformar som OnlyFans och material som sprids digitalt. Samtidigt saknas såväl stöd, skydd,

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

grundläggande kunskap och metoder för kvinnor och tjejer som behöver samhällets stöd för att ta sig ur utsatthet i pornografi. Utöver ett bristande stöd saknas dessutom adekvat lagstiftning som skyddar de kvinnor och tjejer som utnyttjas inom ramen för produktion av pornografi. Paragrafen om olaga våldsskildring som kriminaliserar distributionen av filmat sexuellt våld, tillämpas inte. Det betyder att kvinnor och tjejer som utnyttjas i pornografi i bästa fall enbart har möjlighet att anmäla den som utsätter henne för övergrepp och filmar detta för andra former av tvång- och sexualbrott.

Roks tillstyrker utredningens förslag med reservation för följande förslag, delar av förslagen nedan samt tillägg:

Roks reserverar sig mot definitionen av pornografi som används i utredningen, som likställer pornografi med upphetsning och erotik. Roks anser att pornografi är filmat sexuellt våld och skildringar av mäns våld mot kvinnor. Merparten av all pornografi innehåller våld och våldsskildringar

Roks ställer sig kritisk mot användningen av begreppet sexuell riskutsatthet. Roks anser att sexuellt våld, sexuell exploatering, prostitution eller konsekvenser av våld och övergrepp istället bör användas

Roks tillstyrker utredningens förslag 16.1.1 men reserverar sig mot att ändra det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra till ett bredare delmål enligt förslaget i SOU: 2024:21

Roks vill särskilt understryka att stödet till kvinnor, tjejer och barn i pornografi bör vara sammanhållet med stödet till kvinnor i prostitution vad gäller, skydd, stöd att lämna, traumabehandling och ett ihållande stöd för konsekvenserna av utsatthet, bostad, ekonomi och förutsättningar för trygga livsvillkor

Roks ställer sig frågande varför utredningen inte föreslår någon översyn för ändring av bestämmelsen om olaga våldsskildring, trots att utredarna beskriver att olaga våldsskildring inte tillämpas i enlighet med förarbetena och intentionen att lagföra de som distributörer filmade övergrepp och skildringar

Roks föreslår därför att initiala åtgärder att höja kunskapen om bestämmelsen om olaga våldsskildring inom rättsväsendet behöver genomföras för att möjliggöra att bestämmelsen tillämpas enligt förarbetena till lagen

Roks föreslår även att det bör göras en översyn av tillämpningen beträffande bestämmelsen om olaga våldsskildring och med ett förslag på ny lag om lagen inte anses tillämpbar med hänsyn till spridning av filmade övergrepp

Övergripande synpunkter

Roks reserverar sig för definitionen av pornografi

Roks reserverar sig mot definitionen av pornografi som till viss del används i utredningen: "*Bilder, filmer och direktströmmad media som skildrar explicita sexuella aktiviteter i syfte att verka upphetsande för publiken*". Vi anser att pornografi är mäns våld mot kvinnor, men utredningen beskriver att pornografi är någonting upphetsande.

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

Definitionen osynliggör kvinnor och tjejer som utsätts inom ramen för produktion av pornografi samt de kvinnor, tjejer och barn som utsätts för våld inspirerat av pornografi. Roks anser att pornografi är skildringar av mäns våld mot kvinnor och filmat sexuellt våld. Redan för snart tio år sedan konstaterade forskning att 88% av den populäraste pornografin innehåller sexuellt, fysiskt och verbalt våld (Bridges et al., 2010). En del i utredningen borde därför vara att rikta ljuset mot mäns tändningsmönster - där kvinnors lidande sätts ihop med sexuell upphetsning. Forskning och vittnesmål från överlevare vittnar om att kvinnor, tjejer och barn upplever en stor utsatthet av de killar och män som kopplar, producerar, begår övergrepp och sedan distribuerar filmerna. Detta material innehållande filmat våld distribueras sedan för konsumtion av killar och män.

Roks reserverar sig mot användning av begreppet sexuell riskutsatthet

Roks reserverar sig också mot användningen av begreppet *sexuell riskutsatthet* och anser att begreppet osynliggör förövaren och lägger ansvaret hos den kvinna, tjej eller barn som lever med konsekvenser av sexuella övergrepp. Därför anser Roks att begreppet behöver ersättas med begrepp såsom: utsatthet för sexuellt våld, utsatthet i prostitution, pornografi eller att leva med konsekvenserna av våld. Roks delar kunskapsläget att det finns kvinnor, tjejer och barn som i högre utsträckning utsätts för sexuella övergrepp, pornografi och prostitution. Roks anser därför att det är viktigt att utredningen lyfter exempel av tjejer som är särskilt utsatta. Med grund i ovan kritik om användningen av begreppet sexuell riskutsatthet anser Roks att förslaget om att arbeta traumamedvetet på SiS institutioner är absolut nödvändigt. Detta med grund i kunskapsläget att tjejer placerade på SiS-hem vittnar om tidigare erfarenheter av sexuellt våld, sexuell exploatering som också fortsätter i statlig tvångsvård. Roks kräver trygga och kvinno- och tjejseparatistiska rum för utsatta tjejer. Roks anser att ingen tjej någonsin ska låsas in till följd av utsatthet i sexuellt våld och exploatering.

Roks ser positivt på förslag 16.1.1 att pornografi skrivs in i nationella strategier, policy och åtgärdsprogram

Roks är positiv till förslaget 16.1.1 att målgruppen skrivs in i nationella strategier och åtgärdsprogram för mäns våld. Roks kritiserar dock att utredningen lyfter förslaget om ändring av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra till ett bredare delmål enligt förslaget i SOU: 2024:21. Roks har liksom andra kvinnoorganisationer varit kritisk till förslaget att ändra det sjätte delmålet till ett bredare mål. Att lägga till en särskild skrivning om utnyttjande av pornografi innebär att man separerar mäns våld mot kvinnor från mäns utnyttjande av kvinnor i pornografi och prostitution. Roks anser att både pornografi och prostitution är ett uttryck för mäns våld mot kvinnor vilket det nuvarande jämställdhetspolitiska delmålet inkluderar. I spåren av en politik som bedrivits att könsneutralisera våld riskerar förslaget på nytt delmål i sin tur att resurser tas mäns utsätter kvinnor, tjejer och barn, till andra grupper. Våldet mot kvinnor, tjejer och barn kan därför komma att osynliggöras i policy, strategier och fördelning av resurser och därför inte effektivt bekämpas. Roks anser att det sjätte delmålet inte bör ändras eftersom delmålet i dagsläget redan inkluderar sexuellt våld, prostitution och pornografi.

Roks är positiv till utformandet av stöd enligt förslaget inklusive traumabehandling

Kvinno- och tjejourerna möter en verklighet som utredningen berör, ett bristande och obefintligt stöd i samhällets rum till kvinnor och tjejer i pornografi. I mötet med

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

socialtjänst, rättsväsende och andra myndigheter möter kvinnor och tjejer ett upprepat dåligt bemötande, låg kunskap om utsattheten och en avsaknad av stöd och åtgärder. Roks tillstyrker därav utredningens förslag som rör stöd och skydd till kvinnor och barn som utsätts inom ramen för pornografi. Vi ser dessa som nödvändiga att implementeras här och nu. Vi håller med utredningens analys att bristerna beror på låg kunskap, bristande riktlinjer och styrning för socialtjänsten. Men Roks menar också att det handlar om att kvinnor och tjejer som utsätts inom ramen för pornografi inte erkänns som en skyddsvärd grupp. Vi önskar därför se att kvinnor, tjejer och barn som utsätts inom ramen för pornografi och för dess konsekvenser behöver adekvat, sammanhållet och individbaserat stöd och skydd på samma villkor som kvinnor som utsätts för våld av män de har en nära relation till.

I enlighet med utredningens förslag kräver Roks att kvinnor som befinner sig i pornografi eller utsatthet till följd av pornografi skall ha rätt att ta del av det stödprogram som kvinnor i prostitution förväntas få tillgång till enligt förslagen i *SOU 2023:97*. Sammantaget önskar Roks se att sammanhållet stöd och att utsatthet i pornografi och prostitution ska vara prioriterade områden i hela stödkedjan. Roks anser också att kvinnor och tjejer som blivit utsatta i pornografi behöver få ett fullgott stöd inom hälso- och sjukvård såsom tillgång till traumabehandling och särskild kunskap om utsattheten.

Roks är positiva till att kvinnojourer, tjejjourer och andra ideella organisationer föreslås vara delaktiga i utformandet av riktlinjer, nationella strategier, handlingsplaner och i utformandet av stödprogrammet. Våra jourer möter kvinnor och tjejer som inte vågar söka stöd hos socialtjänst eller polisanmäla våldet. De ideella jourerna är centrala i att identifiera, medvetandegöra våld och minska skuld och skam för kvinnor och tjejer i utsatthet. För att jourerna ska fortsätta stötta kvinnor att våga, orka och kunna ta del av samhällets stöd för utsatthet i pornografi behöver vi fortsatt utökad och långsiktig finansiering. Vi ser dessutom ett stort behov av utökade medel för fältet prostitution och pornografi, som inte sker på bekostnad av kvinno- och tjejjourernas finansiering för arbetet mot mäns våld mot kvinnor.

Kritik mot bristen på förslag som rör adekvat lagstiftning för utsatthet i pornografi

Utredarna hade som uppdrag att analysera brottslighet kopplat till produktion och distribution av pornografi. Roks anser att utredarna föreslår flera viktiga åtgärder för att exempelvis öka anmälningsbenägenheten hos kvinnor som utsätts i produktion av pornografi. Roks anser dock att det saknas förslag för hur vi angriper att bestämmelsen om olaga våldsskildring inte tillämpas och hur distributörer av filmade övergrepp ska lagföras. Det är lagligt att konsumera pornografi i Sverige och det saknas lagar som syftar till att lagföra producenter av pornografi. Sedan 1989 är det enligt BrB 16 kap §10c olagligt att sprida våldspornografi. I enlighet med paragrafen ska den som i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilderna sprids eller som sprider en sådan skildring, dömas för olaga våldsskildring till böter eller fängelse i högst två år. Förarbetena till bestämmelsen anser att ansvar ska utkrävas av den som är utgivare för spridning av våldspornografi. Trots bestämmelsen och syftet till den används inte paragrafen.

För att få rättsväsende att använda sig av paragrafen har Roks och Kvinnofronten polisanmält spridningen av pornografiska filmer med sexuellt våld och tvång. Samtliga anmälningarna har lagts ned med hänvisning att brottet begåtts utanför Sverige. Roks avsikt var dock att pröva distributionen och spridningen av materialet och vem som bör

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

anses vara ansvarig för att tillgängliggöra materialet. Med stöd av advokatbyrå Rebecka Lagh har Roks begärt överprövning av de nedlagda ärendena. Vid begäran svarar åklagaren nekande om överprövning. Polisens beslut kvarstår med hänvisning till att det krävs internationell hjälp för att utreda vilka som är ansvariga. Åklagaren svarar att det inte anses proportionerligt att begära denna hjälp eftersom straffvärdet bedöms vara så pass ringa.

Att filmer som innehåller skildringar av våld mot kvinnor är fullt lagligt att konsumera innebär att kvinnor och tjejer är rättslösa och kan köpas inom ramen för prostitution, pornografi eller OnlyFans. Att rättsväsendet inte utkräver ansvar av distributörerna enligt lydelsen i paragrafen om olaga våldsskildring och att orsaken att åklagaren inte prövar lagen beror på att det kräver resurser i form av internationell hjälp - signalerar också att det inte anses prioriterat. Därför kräver Roks förslag på en genomlysning av paragrafen och förslag på ny lagstiftning krävas för att kunna bekämpa utnyttjandet av kvinnor och spridningen av sådant material enligt följande:

- Att initiala åtgärder att höja kunskapen om bestämmelsen om olaga våldsskildring inom rättsväsendet behöver genomföras för att möjliggöra att bestämmelsen tillämpas enligt förarbetena till lagen
- Att det bör göras en översyn över tillämpningen av bestämmelsen om olaga våldsskildring och med ett förslag på ny lagstiftning om lagen inte anses tillämpbar med hänsyn till spridning av filmade övergrepp

Pornografi i skolan

Roks anser att det är viktigt att Skolverket och Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett kunskapsmaterial som handlar om utsatthet i sexuell exploatering, pornografi och sexuellt våld att utgå från i undervisningen. Roks anser att tjejjourerna har en viktig roll i att utarbeta material om sexuellt våld, sexuell exploatering, pornografi, prostitution och grooming. Roks anser därför att förslaget att ta fram kunskapsmaterial riktat mot yrkesverksamma inom skola är ett viktigt förslag för att förebygga utsatthet. Roks ställer sig dock kritisk till att skolan ska undervisa om pornografi utifrån en normaliserande ansats.

Hösten 2022 förändrades både läroplan och lärarutbildning när det gäller sexualundervisning. Sexualitet, samtycke och relationer är nu rubriken för sexualundervisningen i svensk skola. En av punkterna i skolverkets förändring är att läroplanen ska bland annat innehålla: *"Utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi."* Roks anser att pornografi hör ihop med fysiskt våld och andra sexuella övergrepp. Inom kvinno- och tjejjourrörelsen finns erfarenheter som visar en tydlig koppling mellan pornografi och fysiskt våld. Roks anser att pornografi är sexualiserat våld och att vi aldrig kan acceptera att kvinnor, tjejer och barn utnyttjas inom ramen för pornografi. Konsekvenserna är direkt skadliga för såväl enskilda kvinnor och tjejer som för gruppen kvinnor och tjejer då den befäster en underordning i förhållande till män. Roks ser inget positivt med pornografi som kan vägas in i kritiskt förhållningssätt. Pornografi är sexualiserat våld och skildringar av sådant våld. Ett jämställt samhälle är ett porrfrött samhälle!

Referenser

Farley, M., Bergkvist, E., Asbogard, M., Pethrus, J., Lannergren, M., Fein, L., B.Jerari, N., (2023). Pornography Production Harm in Sweden: Filmed Prostitution is Inseparable from Non-Filmed Prostitution.

Bridges, A., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C., Liberman, R., (2010) "Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update", Violence Against Women Volume 16, Issue 10, 2010

I detta ärende har Camilla Andersson beslutat. Emelie Huuva Skeppar, styrelseledamot i Roks har varit föredragande i ärendet tillsammans med Tina Olby, Motala kvinnojour

Stockholm den 24 maj 2024.

Camilla Andersson
Ordförande Roks